

SISÄLLYS

Lukijalle 5

I Normaali hermosto

Kliininen neuroanatomia 12

Seppo Soinila

Aivokuori	13
Tyvitumakkeet	17
Väliaivot	21
Pikkuaivot	30
Aivorunko	32
Aivokalvot	39
Aivokammiot ja likvorikierto	41
Aivojen verenkierto	42
Selkäydin	46

Hermoston toiminta 51

Seppo Soinila

Lihaksen toiminnan säätely	51
Motoriikan säätelyn hierarkia.....	53
Aivojen hienorakenne	55
Miten aivot toimivat?	61

II Potilaan neurologinen tutkiminen

Neurologinen tutkimus ... 66

Seppo Soinila, Jyrki Launes

Neurologisen potilaan kliininen tutkiminen	66
Lannepisto	79
Likvoritutkimukset.....	82

Kliinisen neurofysiologian tutkimukset 85

Sampsu Vanhatalo, Seppo Soinila

Elektroenkefalografia	85
Elektroneuromyograafia	89
Herätevastetutkimukset	93

Hermoston kuvantaminen 96

Leena Välanne, Seppo Soinila, Jyrki Launes

Tietokonetomografia	97
Magneettikuvaus (MK)	102
Angiografiat	109
Selkäytimen tutkimus	110
Kaikututkimukset	111
Natiiviröntgen-tutkimukset	112

Hermoston isotooppi-tutkimukset 113

Juha Rinne, Seppo Soinila

Positroniemissiotomografia (PET)	113
Yksifotoniemissiotomografia (SPECT) ..	115

Kognitiiviset häiriöt ja niiden tutkiminen 117

Laura Hokkanen, Matti Laine, Marja Hietanen, Tuomo Hänninen, Mervi Jehkonen, Juhani Vilki

Mentalisten toimintojen perusta	117
Kongnitiiviset erityishäiriöt	119
Kognitiivisten häiriöiden tutkiminen.....	133
Erityiskysymyksiä.....	140

III Neurologiset oireet ja sairaudet

Tajuttomuuus	145
<i>Perttu J. Lindsberg, Seppo Soinila</i>	
Tajuntaan liittyviä käsitteitä	145
Tutkimukset ennen sairaalaan kuljetusta ..	148
Tajuttoman potilaan sairaalatutkimukset..	150
Tajuttomuuden syyt.....	157
Tajuttomana potilaan hoito	157
Tajuttomuuden ennuste	159
Sekavuus	161
<i>Timo Erkinjuntti, Antero Leppävuori</i>	
Deliriumin kliiniset piirteet	161
Deliriumin syyt	162
Deliriumpotilaan tutkimukset	163
Deliriumin erotusdiagnostiikka	164
Deliriumin hoito	164
Päänsärky	167
<i>Markus Färkkilä</i>	
Yleistä.....	167
Primaariset päänsäryt	168
Sekundaariset päänsäryt	175
Huimaus	177
<i>Mikael Ojala</i>	
Huimauksen synty- ja korjaus- mekanismit.....	177
Huimauspotilaan tutkiminen	177
Huimauksen etiologia ja hoito	181
Aivohermot ja niiden toimintahäiriöt	185
<i>Seppo Soinila, Jyrki Launes</i>	
Miksi aivohermoja tutkitaan?	185
N.olfactorius (hajuhermo)	186
N. opticus (näköhermo).....	187
Silmänliikkeistä vastaavat aivohermot (n.oculomotorius, n. trochlearis, n. abducens).....	190

N. trigeminus (kolmoishermo).....	194
N. facialis (kasvohermo)	197
N. vestibulocochlearis (tasapaino- kuulohermo)	200

N. glossopharyngeus (kieli-kita-hermo)	204
N. vagus (kiertäjähermo).....	205
N. accessorius (lisähermo)	207
N. hypoglossus (kielen liikehermo)	208

Liikehäiriöt	211
---------------------------	-----

<i>Seppo Kaakkola, Reijo Marttila</i>	
---------------------------------------	--

Liikehäiriöiden eri muotoja.....	211
Vapina.....	214
Parkinsonin tauti	216
Muut parkinsonismien muodot.....	224
Dystonia	226
Huntingtonin tauti ja muut koreat	230
Wilsonin tauti.....	231
Tic	232
Neuroleptien aiheuttamat liikehäiriöt.....	232
Ataksia	234

Kipu	238
-------------------	-----

<i>Seppo Soinila, Maija Haanpää</i>	
-------------------------------------	--

Kipu lääketieteellisenä ongelmana	238
Kivun hoito	248

Kohonnut kallonsisäinen paine	258
--	-----

<i>Seppo Soinila</i>	
----------------------	--

Kallonsisäisen paineen dynamiikka.....	258
Kohonneen kallonsisäisen paineen oireet.....	259
Hydrocefalus	260
Hoito	264

Aivokuolema	267
--------------------------	-----

<i>Perttu J. Lindsberg, Risto O. Roine</i>	
--	--

Määrittely	267
Toteaminen	268

Aivoverenkiertohäiriöt	271	Oireet ja oireenmukainen hoito	387
<i>Markku Kaste, Juha Hernesniemi, Mervi Kotila, Mauri Lepäntalo, Perttu J. Lindsberg, Heikki Palomäki, Risto O. Roine, Juhani Sivenius</i>		Taudin etenemiseen vaikuttava hoito.....	391
Yleistä.....	271	Kuntoutus.....	393
Epidemiologia.....	272	Muut keskushermoston demyelinaatiosairaudet.....	394
Aivoiskemian patofysiologia.....	276		
Aivoverenkiertohäiriöiden riskitekijät.....	282		
Aivoverenkiertohäiriöiden ehkäisy	284		
Iskeemisten aivoverenkiertohäiriöiden kliiniset oireyhtymät.....	296		
Iskeemisten aivoverenkiertohäiriöiden diagnostiikka ja hoito.....	306		
Valtimovuodot.....	316		
Toipuminen ja kuntoutus	327		
Epilepsia	332		
<i>Reetta Kälviäinen, Tapani Keränen</i>			
Esiintyyvyys	332		
Patofysiologia.....	334		
Riskitekijät ja etiologia.....	335		
Epilepsiakohtausten luokittelu	337		
Epilepsiat ja epileptiset oireyhtymät	338		
Erotusdiagnostiikka ja diagnostiset tutkimukset	340		
Hoito	343		
Muistihäiriöt ja dementia	356		
<i>Timo Erkinjuntti, Juha Rinne, Kari Alhainen, Hilkka Soininen</i>			
Muistihäiriöt – tulevaisuuden haaste	356		
Dementia	363		
MS-tauti ja muut demyelinaatiosairaudet	379		
<i>Juhani Ruutiainen, Pentti Tienari</i>			
Etiologia ja patogeneesi	379		
Epidemiologia.....	382		
Genetikka.....	383		
Diagnoosin perusteet.....	383		
Ennuste.....	385		
Oireet ja oireenmukainen hoito	387		
Taudin etenemiseen vaikuttava hoito.....	391		
Kuntoutus.....	393		
Muut keskushermoston demyelinaatiosairaudet	394		
Keskushermoston kasvaimet	395		
<i>Merja Kallio, Juha E. Jääskeläinen, Mauri Kouri</i>			
Yleistä.....	395		
Histologinen luokitus	396		
Aivokasvainten oireet	400		
Kuvantaminen	403		
Aivokasvainten hoito	405		
Eri kasvaintyyppien hoito ja ennuste.....	411		
Aivokasvainten seuranta, oireiden hoito ja kuntoutus	419		
Selkäydinkanavan kasvaimet	420		
Aivovammat	424		
<i>Heikki Palomäki, Juha Öhman, Sanna Koskinen</i>			
Aivovammojen epidemiologiaa	424		
Aivovamman määritelmä	424		
Primaariset vauriot	425		
Sekundaariset vauriot	429		
Tutkimukset, löydökset ja diagnoosi	431		
Aivovammapotilaan hoito	433		
Aivovammojen vaikeusasteen ja ennusteen arviointi	435		
Aivovammojen myöhäiskomplikaatiot ja niiden hoito	435		
Aivovammojen jälkitilitat	436		
Aivovammapotilaan neuropsykologinen oirekuva	436		
Aivovammapotilaan kuntoutus	439		
Haitan arvioiminen aivovammojen jälkitiloissa	444		
Selkäydinvammat	447		
<i>Mikko Kannisto, Hannu Alaranta</i>			
Selkäydinvaurioiden epidemiologiaa	447		
Selkäydinvaurion neurologinen tasoluokitus	447		
Alkuvaiheen hoito	450		

Selkärankamurtuman hoito.....	451	Lihaksen ja hermo-lihasliitoksen sairaudet	520
Selkäydinvaurion seuraukset ja komplikaatiot	451	<i>Hannu Somer</i>	
Hoito- ja kuntoutusjärjestelmä.....	455	Lihastaudit	520
Keskushermoston infektiot	459	Hermo-lihasliitoksen sairaudet.....	530
<i>Olli Häppälä, Jyrki Launes</i>		Neurogenetiikka	534
Aseptinen menigiitti.....	459	<i>Hannu Somer, Penti Tienari</i>	
Bakteerimeningiitti	462	Periytypismallit	535
Enkefaliitti.....	466	Monitekijäiset taudit ja alttiusgeenit.....	538
Akuutti disseminoitunut encefalomyeliitti (ADEM).....	475	Mutaatiotyypit.....	539
Aivojen bakteerisairaudet	476	Toistojaksosairaudet.....	541
Neuroborrelioosi.....	477	Polymorfia.....	542
Prionitaudit	479	Mitokondriotaudit.....	542
Kliininen neuroimmunologia	481	Neurogeneettinen diagnostiikka.....	546
<i>Irina Elovaara, Aki Hietaharju</i>		Suomalainen tautiperintö aikuis-neurologiassa	548
Immuunivasteen erityispiirteet hermostossa	482		
Guillain–Barrén oireyhtymä	482	Yleissairauksien neurologiset ilmentymät ..	552
Neurosarkoidoosi	484	<i>Hannu Somer</i>	
Krooninen inflammatorinen demyelinoiva polyneuropatia (CIDP).....	486	Endokrinologiset sairaudet	552
Multifokaalinen motorinen neuropatia (MMN).....	487	Hematologiset sairaudet.....	556
Vaskulitiit	488	Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaudet.	558
Behçetin oireyhtymä	492	Ureeminen encefalopatia	560
Selkäytimen taudit ja oireyhtymät	493	Muut sairaudet.....	561
<i>Hannu Somer</i>		Alkoholin ja huumeiden aiheuttamat neurologiset ongelmät ..	564
Selkäytimen sairaudet.....	493	<i>Matti Hillbom</i>	
Selkäydinsairauksien diagnostiikka	499	Alkoholisairauksien historiasta	564
Ääreishermot ja niiden sairaudet	501	Alkoholin ja huumeiden aivovaikutukset .	564
<i>Seppo Soinila, Jyrki Launes</i>		Alkoholistin dementiat	569
Ääreishermoston rakenne	501	Alkoholistin liikehäiriöt	574
Ääreishermoston sairaudet.....	507	Muut neurologiset ongelmät	579
		Huumeiden käyttöön liittyvät sairaudet..	581
Uni- ja vireystilahäiriöt	585		
<i>Christer Hublin, Markku Partinen</i>			
Unen ja valveen fysiologiaa	585		

Mikä normaalia, mikä poikkeavaa – oireesta diagnoosiin	586	Kehityshäiriöt hermoston kuvantamistutkimuksissa	636
Potilaiden tutkiminen	588		
Poikkeava päiväväsymys	590		
Sirkadiaaniset uni-valverytmin häiriöt....	597		
Unenaikaiset kohtaukselliset tilat	598		
Unettomuus.....	599		
Neurologisen potilaan kuntoutus ja työkyvyn arvointi	602	 	
<i>Mervi Kotila, Heikki Palomäki</i>			
Kuntoutustoiminta	602	Haitalliset lääkeaine-interaktiot neurologiassa ...	645
Työkyky	606	<i>Tapani Keränen</i>	
Työkyvyn arvointi ja lääkärin- lausunnon laatiminen.....	609	Epilepsialääkkeet	646
 		Migreenin ja muun päänsärynen hoidossa käytetyt lääkkeet	648
IV Neurologian erityiskysymyksiä		Parkinsonin taudin ja muiden liikehäiriöiden lääkkeet	649
Neuropsykiatriset häiriöt ...	612	Aivoverenkiertohäiriöiden hoidossa käytetyt lääkkeet	650
<i>Risto Vataja</i>		Dementialääkkeet.....	650
Neuropsykiatristen häiriöiden anatomiaa.	612	Neuroimmunologisten sairauksien lääkkeet	651
Neuropsykiatriset häiriöt heikentävä aivovalvauspotilaan ennustetta.....	614	Muut neurologiset lääkkeet	652
Multippeliskleroosin liittyvä masennusta tai mielialan poikkeava nousua	616	 	
Parkinsonin tautiin ja dopaminergiseen lääkehoitoon liittyvät neuropsykiatriset oireet	616	Ajokyvyn arvointi neurologisissa sairauksissa	653
Dementiapotilaiden käytösoireet.....	617	<i>Mikael Ojala</i>	
Psykkisen kehityksen häiriöt aikuispotilailla.....	618	Kuljettajaryhmät.....	653
Konversio-oireet jäljittelevät usein neurologisia häiriöitä.....	620	Ajokykyyn vaikuttavat neurologiset sairaudet	653
Hermoston kehitys ja sen häiriöt	622	Muita näkökohtia	657
<i>Sampsu Vanhatalo, Seppo Soinila, Matti Iivanainen</i>		 	
Prenataalisen kehityksen vaiheet	622	Neurologian eettisiä kysymyksiä	660
Lasten ja nuorten neurologisten sairauksien erityispiirteitä.....	630	<i>Seppo Soinila</i>	
		Muuttuuko lääkärin etiikka?.....	660
		Neurologian erityisongelmia.....	661
		Hakemisto.....	670